

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת עקב

א. אברבנאל

פרק ז' פסוק יג': ביאור מלת "ברכה"

וברכת. רגילים לתרגמו לשון תהלה ושבח (לאָבען). אמנם לדעת רז"ל הוא לשון תוספת-שפע ורבויו רצון טוב, כי אמרו (בבא מציעא קיד, א) "הַקָּדֵשׁ צריכה ג"כ ברכה, דכתיב וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". וכן כתב הרשב"א (בחדושי אגדות ברכות ז, א במאמר "ישמעאל בני ברכה") וז"ל לא יעלם ממך כי ענין כל הברכות כמו 'וברכת את ה' אלהיך', והכתוב 'כי בו בחר ה' וכו' לשרת' (להלן יח, ה) 'ולברך בשמו' (להלן י, ח), ואומרנו 'תתברך ותתרום', אַל תחשוב כי ה'ברכה' ענין הודאה. אבל הברכה היא לשון תוספת ורבויו, מלשון 'וברך את לחמך' (שמות כג, כה). וככה 'ברוך אתה ה' למדני חקיך' (תהלים קיט, יב), 'יעוין שם ובדברי "הכותב" [פירוש על 'עין יעקב', ברכות ז, א שהביא שם דברי הרשב"א] שם באורך. וכן כתב הרא"ה כאן בספר החינוך (מצוה תל), וכן כתב ר"י אלבו בספר העקרים (מאמר ב פרק כו). ועיין ראב"ע שמות יח, י 'ברוך ה' אשר הציל'.

היוצא מדבריהם כי מלת "וּבְרַכְתָּ" כאן ענינו התוספת והרבויו. וכבר ידענו הרבה פעלים שאין המכוון בהם רק יחוס תואר-הפועל (צו-אייגענערע אייגענשאפט) שהזכרתי ענינם לקמן לג, ח. "אשר נסיתו במסה" יעוין שם, ובדרך זה יבואר מלת "וברכת" כאן יחוס הברכה אליו ית' (ואללסט אלס זעגענסשפענער אנערקענען). [הכרת החטבה של הנדיב המשפיע ברכה]

והמתרגם "וברכת" (ראַנקען) לא דקדק היטב לתרגם אחר לשון המקרא.

ויש לבעלי אמת דרך אחרת בענין הברכות, והאריך בזה הגאון מוהר"ח [ולחייך] בספר "נפש החיים" שער ב' (פרק ב). ובדרך הפשט בחרנו. לפי המבואר בזה בלשון "ברכה" הנאמר

אצלו ית' שענינו תוספת ורבויו, יתרווח לנו ביאור לשון "ברוך כבוד ה' ממקומו" (יחזקאל ג יב) בדרך הפשט, אשר התלבטו המפרשים בביאורו. וזה, אחר שאמרו הראשונים "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ג, א) שהמובן בו בהשקפה ראשונה שיש גבול ושיעור לכבודו ית', על זה באו האחרונים לבאר שאין לטעות בזה. אבל כמו שהוא ית' הוא בלתי בעל-תכלית לאין שיעור, ככה אין תכלית ושיעור לכבודו ית', ואין מקום המגביל אותו בתוך שיעורו המוגבל. ואף שהוא ית' בחסדו הגדול הטיב עם ברואיו למלא את כל הארץ הזאת בכבודו, עד שאין בו מקום פנוי מכבודו, ובכל אשר יפנה האדם להשכיל-עליו יתגלה לעין-עיונו שפעת כבודו, בכל זאת אין כל הארץ מגבלת ומצמצמת את כבודו הגדול, כי הוא מְתוּסָף ומתרבה לבלי תכלית הרבה יותר מן המקום המוגבל אליו. וזהו "ברוך כבוד ה' ממקומו" (ויינע הערליכקייט איבערשטרָאָמט ויינען רוים). [תפארתו זורמת מעל ומעבר לכל גבול].

שאלות

1. לכאורה מה כפ"ל הקושי כאן?
2. מאיזה טעות רוצה פרשנו להציג לנו?
3. לא הודאה כי את תוספת שפצ, התוכף להסביר?
4. מהי דעת הצ"ח ספר "החיים" כפ"ל זה?
5. מהי "שפעת כבודו"?
6. מה הצורך רוצה פרשנו להציג לנו?

(טו) מצור החלמיש. כאן "חלמיש" שהוא שם המין תאר ל"צור" שם הסוג, דהיינו אותו מין צור שהוא חלמיש. ובהאזינו (להלן לב, יג) אמר "מחלמיש צור", שם הסוג "צור" תאר לשם המין, חלמיש (הוא) פרטי הנכלל בשם "צור" כללי. ויש כמו זה הרבה שמות, שלפעמים האחד תאר לשני, ולפעמים השני תאר לאחד. כמו "חרבות צורים" (יהושע ה, ב), "צור חרבו" (תהלים פט, מד). "אבני מלואים" (שמות כה, ז), "מלואת אבן" (שם כח, יז). "מבטח עז" (משלי יד, כו), "עז מבטחה" (שם כא, כב). "אחוזה נחלה" (במדבר כו, ז), "מנחלת אחוזתם" (שם לה, ב) (רש"י, יריעות שלמה, ח"ג יריעה ג; ארצ' החכמה, עמ' 105).

(יח) כיום הזה. [להלן דבר הגר"א שמביא מהר"א] הרב אברבנאל פירש כמו שלא תוכל לומר היום הזה שכוחר ועוצם ירך עשה לך את החיל, כן לא תוכל לומר זאת לדורות. [עכ"ל ר"א. כתב על כך רבינו לדבריו לשון המקרא מסורס. [להלן המשך לשון הגר"א] ונראה לי כי "כיום הזה" קאי על השבועה. כמו שכתוב "לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם" (להלן ט, ה) רק "למען הקים את השבועה אשר נשבעתי לאבותיכם [לתת להם ארץ זבת חלב ודבש" (ירמיה יא, ה)], כי אין לך זכות בעצמך. וזהו "כיום הזה" פירושו כמו שאתה רואה בעצמך היום הזה. (הגר"א, אדרת אליהו).

אלו

1. איך פרשנו אמין את פסוק טו'?
2. איך לדעת פרשנו אמין האקראי את פסוקנו כאן ולאנה פרשנו אינו מסתפק בכך?
3. איך הכרא ה613 כאן אמין את הנאמר?
4. איך לפי זה מתפרש הפסוק וכל הצלפין?

* * *

ג. באור יש"ד.
פרק ט' פסוקים י'-יז':

(י) וברכת. כאשר תאכל ותשבע אז תצרך, וקבלו רז"ל שזו ממת עשה לצרך אחר המזון: על הארץ הטבה. על כמו בעצור: (יא) פן תשכח. מרוב הטובות שתמלא בארץ כמו שמפרש בסמוך: (יב) פן תאכל וישבעת. נמשך למטה אל פסוק שלאחריו, וטעמו פן כשתאכל ותשבע ירום לצדך: ובתים טבים. חזקים ונאים שתקבל מהם כל טוב לצרך: וישבת. בהם: (יג) וכל אשר לך ירבה. כגון הדגן והתירוש והיאהר ופרי בטנך ושאר הענינים: (יד) ורם לבבך. ואולי ע"י רבוי הטובות האלה יחשוב לצדך מחשבות זדון, תבטח בעשרך ותהיה גבה לב, ואז נקל לך ליפול ברעה גדולה לשכוח את ה' אלהיך, ויתפתה לצדך בקרצך לאמר כחי ועולסי ידי וכו', כמו שאמר בסוף הענין, ומתוך שהזכיר הכתוב את ה' אלהיך האריך לספר חסדי המקום שעשה עמכם ואמר המוליכך וכו' המאכילך וכו': (טו) המוליכך במדבר. זהו לעומת ויענך וירעיבך הכתוב לעיל, והטעם כשתנוח בשלום ותתענג בדשן, אולי תשכח העוני והחוסר שהיה לך במדבר, כי כן הוסיף בטבע האדם, הטוב ההוא ישכח הרעות שעברו: נחש שרף ועקרב. מקום נחש שרף: המוציא לך מים. וכאשר למית במדבר הנורא ההוא, האם היה צורך למלא לך מים לרוות למאנך, הלא בהכרח תודה שרק בעזר האלהי נללת מן המאון, וכן הענין בזמן, שלא היה צורך להספיק לך מזון לולי המטיר ה' לך את המן: מצור החלמיש. מלור החזק והקשה שאין בטבעו להוליא מים: (טז) להיטבך באחריתך. כי הנסיונות ההמה היו לתכלית טוב כמו שפירשנו (לעיל פסוק ז'): (יז) ואמרת בלבבך. ואם עברו עליך עתים שלא היה לך אפילו לחם ומים, ובהכרח כפי הטבע היית מת צרעב ובלמא, איך אם כן תתפאר שרק צורך עשית לך את כל החיל הזה, אין זה אלא ששכחת את כל הקורות אותך בימים שעברו ולא שמת לבך אליהם, לפיכך אני מזהירך היום זכור אל תשכח את כל התלאה אשר מלאתך בדרכך, ומזה תדין בעצמך כי ה' אלהיך הוא הנותן לך כח: את החיל הזה. חיל ענינו רכוש וממון, ואמר החיל הזה אעפ"י שמדבר על העתיד, והיה ראוי לומר את החיל ההוא, כי משה ידבר כאילו הדבר עתה לנגד עיניו: כיום הזה. כמו שהתחיל כבר ביום הזה להקים את צריתו עמך, כי שמך ככוכבי השמים לרוב, ונתן לך ארץ סיחון ועוג, ועתה תעבור הירדן לרשת את ארץ כנען:)

1. איך פרשנו קושר את הפסוק לקודם ומסבירו?
2. פרשנו קובץ כי השכחת הצר הפלילי צויה להביא ל"מחשבת זדון" על פטחון ככוחק, מה לדעתו הפתרון?
3. התורה מזכירה את תקופת המדבר כתקופה על מחסור וצוני וחוסר, איך זה מסתדר עם המציאות?
4. אט המדבר היה כל כך רע, למה להטעם להודות על כך?
5. מה היתה מטרת הנסיונות המדבר?
6. מהו ה"חיל"?
7. מה מסביר כי הטובה הגדולה בצמצם כפר החלפה, איך ולמה זה חשוב?

* * *

(ד) אשר הציף את מי ים סוף וגו' ויאבדם ה' עד היום הזה. לא הבינותי טעם עד היום הזה, כי כל המתים בים אבדו עולם הם אוכדיים. ויתכן שהוא חוזר לסוסי ולרכבו, שאבד סוס ורכב במצרים בכל הדור ההוא, כי כל סוס ורכב וכל פרש אשר במצרים הוציא עמו יאבדו כולם. והיתה ממלכה שפלה⁵⁶ בלא רכב וסוס וחיל ועוזו⁵⁷. ואמר ר"א שלא קמו עוד בניהם תחתם⁵⁸ להיות כמוהם, רוצה לומר כי השם אבד הרודפים בים ואבד במצרים ורעם, ולא נשאר להם שם ושאר⁶⁰ כי הם הרשיעו יותר מכל מצרים לרדוף אחרי גאולי השם⁶¹, אבל זה לא נזכר בתורה. והזכיר ואשר עשה לדתן ולאבירם⁶², ולא הזכיר קרה ועדתו שיצאה אש מלפני ה' ותאכל אותם⁶³, בעבור כי איש זר הקרב * להקטיר קטורת הוא מלאוי התורה⁶⁴, ולעולם הוא נענש לדורות כאשר קרה גם לעזיהו⁶⁵, על כן לא מנאו באותות המדבר:

ד. רמב"ן.

פרק יא' פסוק ד':

1. מה פרשנו אינו מפין כאן?
2. מהי דעתו האפשרית - "ויתכן"?
3. מהי דעת האפן צנרא כאן ולמה היא אינה נראית לפרשנו?
4. מה קרה לקורח וצדו ולמה הם לא מופיעים כאן?
5. התוכף לעצור מה דעת פרשנו הוא?

אלות

* * *

ה. תוספת ברכה.

פרק יא' פסוק כה':

פחדכם ומוראכם (י"א כ"ה)
מצינו להשם פחד ולהשמות המשותפים אליו, מחתה, חרדה, רעדה, מגור ועוד, פעם יתייחסו בתוצאתם מאת ה' כמו וה' נתן את פחדו (דה"א י"ד), חתת אלהים (פ' וישלח), חרדת אלהים (ש"א כ"ו), (וע' בסמוך) וכנגד זה מצינו אותם ביחס תוצאתם מאנשים, כמו כאן פחדכם ומוראכם, ולמעלה בפ' דברים אחל תת פחדך, ובתהלים (ס"ד) מפחד אויב, ועוד. ולא נתבאר איזה פחד יותר כבד, אם זה אשר מפני ה' או אשר מפני אנשים.
אך אפשר לפתור זה ממה שאמרו בחולין (נ"ה ב') לענין טריפות הריאה, אם צמקה הריאה מחמת פחד, אז אם מפני פחד שמים, כגון מקול ברד ורעם, כשרה, ואם מפני פחד אדם, שהבעיתה אדם, טריפה. ומפרש הטעם, משום דחולי הבא בידי שמים הדרא בריא, והבא מכח אדם לא הדרא בריא.
ולפי זה כאן דבברכה איירי, ומכוין לומר שלעולם יהי פחדם על העמים, מייחס הפחד לאנשים, פחדכם ומוראכם — שלכם, דלא הדרא בריא, ולא כן זה הפחד שבשעת מלחמה, שהוא רק לשעתו, לעת מלחמה, ולכשתגמר המלחמה יעבור הפחד, לכן יתייחס התוצאה מאת ה' דהדרא בריא, כמבואר. וכן יתבאר לפי זה הלשון בפרשה וישלח, ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחר בני יעקב, כי יען כי המחתה היתה רק לשעה, לעת שעברו בני יעקב, לכן לאחר שעברו עברה המחתה, וכן בשמואל א' (י"ד) ותהי חרדה במחנה ותרגו הארץ ותהי לחרדת אלהים, וזה גם כן חרדה לשעת המלחמה, ואח"כ עברה.

אלות:

1. פרשנו מחין פני סוכים על פחד, מה הם וההפך פניהם?
2. מהי הראיה שפרשנו מביא פנינו טריפות?
3. לפי זה מהו הפחד המוזכר כאן ומה מסקנתו מכך?

* * *

1. איך פרשנו קושר את הפסוק לקודם ומסבירו?
2. פרשנו קובץ כי השכחת הצר הפלילי צויה להביא ל"מחשבת זדון" על פטחון ככוחק, מה לדעתו הפתרון?
3. התורה מזכירה את תקופת המדבר כתקופה על מחסור וצוני וחוסר, איך זה מסתדר עם המציאות?
4. אט המדבר היה כל כך רע, למה להטעם להודות על כך?
5. מה היתה מטרת הנסיונות המדבר?
6. מהו ה"חילוף"?
7. מה מסביר כי הטובה הגדולה בצמצם כפר החלפה, איך ולמה זה חשוב?

* * *

(ד) אשר הציף את מי ים סוף וגו' ויאבדם ה' עד היום הזה. לא הבינותי טעם עד היום הזה, כי כל המתים בים אבדון עולם הם אויבים. ויתכן שהוא חוזר לסוסי ולרכבו, שאבד סוס ורכב במצרים בכל הדור ההוא, כי כל סוס ורכב וכל פרש אשר במצרים הוציא עמו יאבדו כולם. והיתה ממלכה שפלה⁵⁶ בלא רכב וסוס וחיל ועוז⁵⁷. ואמר ר"א שלא קמו עוד בניהם תחתם⁵⁸ להיות כמוהם, רוצה לומר כי השם אבד הרודפים בים ואבד במצרים ורעם, ולא נשאר להם שם ושאר⁶⁰ כי הם הרשיעו יותר מכל מצרים לרדוף אחרי גאולי השם⁶¹, אבל זה לא נזכר בתורה. והזכיר ואשר עשה לדתן ולאבירם⁶², ולא הזכיר קרה ועדתו שיצאה אש מלפני ה' ותאכל אותם⁶³, בעבור כי איש זר הקרב * להקטיר קטורת הוא מלאוי התורה⁶⁴, ולעולם הוא נענש לדורות כאשר קרה גם לעזיהו⁶⁵, על כן לא מנאו באותות המדבר:

ד. רמב"ן.

פרק יא' פסוק ד':

1. מה פרשנו אינו מפין כאן?
2. מהי דעתו האפשרית - "ויתכן"?
3. מהי דעת האפן צנרא כאן ולמה היא אינה נראית לפרשנו?
4. מה קרה לקורח וצדתו ולמה הם לא מופיעים כאן?
5. התוכף לעצור מה דעת פרשנו הוא?

אלות

* * *

ה. תוספת ברכה.

פרק יא' פסוק כה':

פחדכם ומוראכם (י"א כ"ה)
מצינו להשם פחד ולהשמות המשותפים אליו, מחתה, חרדה, רעדה, מגור ועוד, פעם יתייחסו בתוצאתם מאת ה' כמו וה' נתן את פחדו (דה"א י"ד), חתת אלהים (פ' וישלח), חרדת אלהים (ש"א כ"ו), (וע' בסמוך) וכנגד זה מצינו אותם ביחס תוצאתם מאנשים, כמו כאן פחדכם ומוראכם, ולמעלה בפ' דברים אחל תת פחדך, ובתהלים (ס"ד) מפחד אויב, ועוד. ולא נתבאר איזה פחד יותר כבד, אם זה אשר מפני ה' או אשר מפני אנשים.
אך אפשר לפתור זה ממה שאמרו בחולין (נ"ה ב') לענין טריפות הריאה. אם צמקה הריאה מחמת פחד, אז אם מפני פחד שמים, כגון מקול ברד ורעם, כשרה, ואם מפני פחד אדם, שהבעיתה אדם, טריפה. ומפרש הטעם, משום דחולי הבא בידי שמים הדרא בריא, והבא מכח אדם לא הדרא בריא. ולפי זה כאן דבברכה איירי, ומכוין לומר שלעולם יהי פחדם על העמים, מייחס הפחד לאנשים, פחדכם ומוראכם — שלכם, דלא הדרא בריא, ולא כן זה הפחד שבשעת מלחמה, שהוא רק לשעתו, לעת מלחמה, ולכשתגמר המלחמה יעבור הפחד, לכן יתייחס התוצאה מאת ה' דהדרא בריא, כמבואר. וכן יתבאר לפי זה הלשון בפרשה וישלח, ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחר בני יעקב, כי יען כי המחתה היתה רק לשעה, לעת שעברו בני יעקב, לכן לאחר שעברו עברה המחתה, וכן בשמואל א' (י"ד) ותהי חרדה במחנה ותרגו הארץ ותהי לחרדת אלהים, וזה גם כן חרדה לשעת המלחמה, ואח"כ עברה.

אלות:

1. פרשנו מחין פני סוכים על כהן, מה הם ומה ההפך פניהם?
2. מהי הראיה שפרשנו מביא פנינו טריפות?
3. לפי זה מהו הפחד המוזכר כאן ומה מסקנתו מכך?

* * *